

DEMOGRÁFIAÁLLÓ KONZERVATIVIZMUS

KOHÁN MÁTYÁS

A magyar konzervatív politikai mozgalmat két jellemzője emeli ki a nemzeti konzervativizmusok kontinenseken átnyúló, végtelennek tetsző sorából. Az egyik ilyen jellemző az az egyértelmű demokratikus legitimitáció, amely 2022 áprilisa óta immár a legrosszabb indulat mellett sem magyarázható a magyar választási rendszer nagy és egységes politikai blokkokat előnyben részesítő természetével. A konzervativizmus magyar formája 2022. április 4. óta, amikor is az országgyűlési választáson 70,21 százalékos részvétel mellett 54,13 százalékot kapott a Fidesz–KDNP közös listája, a demokratikus legitimitáció megkérdőjelezhetetlen és abszolút formájával bír, s ez a helyzet a mértékadó kormányközeli, illetve kormánykritikus elemzőintézetek mérései alapján az azóta eltelt bő egy évben is folyamatosan fennáll.¹ A magyar konzervativizmus erős demokratikus legitimitációját közvetetten igazolja az a tény is, hogy elsődleges politikai reprezentánsa, a Fidesz–KDNP-pártszövetség népszerűsége dacol még a legújabb kori magyar demokratikus politikatörténetet jellemző gazdasági párhuzamoság jelenségével is. E jelenség lényege, hogy a gazdasági természetű válságokért a magyar választók az első adandó választáson súlyosan megbüntetik a válság alatt regnáló politikai erő(ke)t, tekintet nélkül arra, ők voltak-e az országban kialakult válsághelyzet legfőbb felelősei.

A másik, talán még egyedibb jellemzőként ugyanakkor a magyar konzervativizmus demográfiaálló mivolta említendő. A magyar politikai tér azon kivételes politikai arénák közé tartozik, amelyben a baloldali, zöld és liberális erők együttesen sem rendelkeznek abszolút többséggel. A Medián imént hivatkozott felmérése² szerint a 18–29-es korosztályban a magyar baloldali, zöld és liberális identitást megvalló pártok még az ugyan identitásválságban leledző, de magát mégiscsak jobboldali konzervatívként meghatározó Jobbikkal kiegészülve is csak 45 százalékon állnak. A legfiatalabb szavazóképes korcsoportban is világos jele a konzervatív értékhorizont beágyazottságának, hogy a baloldali, liberális és zöld választói irányultság csak a megkérdőjelezett választók 36 százalékára jellemző, miközben a kormányerők és a legalább névleg konzervatív értékeket valló ellenzéki pártok össztámogatottsága 42 százalékos; s e között az ideológiamentes apátia politikai reprezentánsa, a Magyar Kétfarkú Kutypárt 19 százalékos támogatottságnak örvend. Mindezek tekintetében kijelenthető: aki a fiatalok közül a magyar kormánypártokat kritizálja – márpedig körükben a legmagasabb a kormánykritikus szavazók aránya –, az is jobboldali értékrendet vallva teszi ezt.

Összehasonlítás gyanánt érdemes a magyar politika számára számos szempontból mintaadó német politikai teret idecítálni: a 2021-es Bundestag-választáson a baloldali, zöld és liberális erők 67 százalékos többségben voltak, míg

1 Vö. *Háromnegyedes többséggel győzne most a Fidesz*. Nézőpont, 2023. április 3. <<https://nezopont.hu/haromnegyedes-tobbseggel-gyozne-most-a-fidesz/>> és HANN Endre: *Medián: Sokkal többen lettek, akik szerint „jó irányba mennek a dolgok”*. hvg360, 2023. március 8. <https://hvg.hu/360/20230308_Median_Kutyafuttatas>.

2 HANN: *Im*.

Gyermekvédelem –
A Keresztény Nemzeti
Egyesülés Pártjának családpartí
választási plakátja 1920-ban
(MúzeumDigitár /
Ferenczy Múzeum)

a legalább névleg konzervatív értékrendet valló pártok mindössze 18 százalékot szereztek összesen.³

Mindezekből kiviláglik: Magyarországon a konzervativizmus már most jól beágyazott értékrend a fiatalok körében is, azaz létrejött egyfajta ifjúkonzervativizmus, amely kiegészíti az idősebb választói csoportok elsöprő, a közkeletű értelmezések szerint elsősorban antikommunizmussal vagy gazdasági racionalitással magyarázható konzervatív választói magatartását. Jelen tanulmány az ifjúkonzervativizmus lehetséges motivációira és sajátos értékbeli mozgatórugóira ad kitekintést.

ÉRTÉK ÉS ÉRDEK ÖSSZEKAPCSOLÁSA AZ EGYÉN MIKROSZINTJÉN

A magyar konzervativizmus nyugati világban egyedülálló *demográfiaállósága*, generációkat túlélő természete jelentős részben annak köszönhető, hogy politikai szintre emelt egy olyan axiómát, amely egy keresztény-konzervatív

³ *Wen wählten Jüngere und Ältere?* tagesschau, 2021. szeptember 27. <<https://www.tagesschau.de/wahl/archiv/2021-09-26-BT-DE/umfrage-alter.shtml>>

ember számára talán már-már a tautológia határát karcolóan egyértelműnek tűnhet: azt, hogy az emberi élet során a jogrendszer keretein belül meghozható döntések közül a keresztény-konzervatív értékek szerinti döntések vezetnek az anyagi vagy pragmatikus szempontból is optimális kimenetel felé. A cirkalom helyett a konkrétum nyelvén mindez a magunk számára nyilvánvaló módon annyit jelent: szorgalmasan, akár a földiek elvárásait túlteljesítve dolgozni;⁴ a kedvezőtlen körülményekből előnyt kovácsolni, a scrutoni *little platoon*⁵ jóléte által az egyén jólétére törekedni;⁶ nem ölni, a szexuális kapcsolatot a saját házasság keretein belül tartani, nem hazudni, hamisan tanúságot nem tenni;⁷ nem elválni;⁸ családot alapítani;⁹ kerülni az adósságot;¹⁰ és takarékosan gazdálkodva¹¹ vagyont építeni,¹² s a kereszténység azon parancsait, amelyekről ugyanez elmondható, napestig sorolhatnánk – mindez pedig a szó köznapi értelmében véve is *megéri*.

Ezek a törvényszerűségek kormányoktól és politikai intézkedésektől függetlenül, önjelöltnél fogva igazak; s a politikai kereszténység hívei ezekről vallják azt, amit az Amerikai Egyesült Államok 1776-os Függetlenségi nyilatkozatát szerző alapító atyák az egyenlőség, illetve az élethez, szabadsághoz és a boldogság kereséséhez fűződő elidegeníthetetlen emberi jog eszméről vallottak (*we hold these truths to be self-evident*). A kormányzó magyar konzervativizmus ugyanakkor nem csupán hagyja ezen igazságokat csendben önmaguktól beteljesülni, hanem társadalompolitikai ösztönzőrendszerét is cselekvő módon szolgálatukba állítja. A következő négy pontot állapíthatjuk meg.

- 1) A konzervatív vezetőség Magyarországon nem csupán azért *éri meg* gyermeket vállalni, mert az egyén ezáltal megsokszorozhatja saját életében a család megtartó erejét, és hajlott korára biztos támaszt nyerhet – hanem azért is, mert a gyermekesek számára igénybe vehető csoknak, gyednek, gyed extrának, családi adókedvezménynek, szja-mentességnek, diákhitel-amnesztiának és más egyéb intézkedéseknek köszönhetően az élet rövid és középtávon is könnyebbé válik.
- 2) Magyarországon nem csupán vallási vagy értékrendbeli okokból *éri meg* egyházi iskolát választani a tanulók számára – hanem azért is, mert az egyházi fenntartókra vonatkozó gazdálkodási szabályok, illetve az iskolákat fenntartó egyházi intézményektől érkező, gyakran rendkívül bőkezű többlettámogatások ezeket az iskolákat sok esetben minőségi szempontból is kiemelik a többi közül.
- 3) Magyarországon a legkülönbözőbb korú diákoknak nemcsak azért *éri meg* társadalomtudományi műveltséget szerezniük, proaktívan, kezdeményezően, projektalapon gondolkodniuk, illetve bekapcsolódniuk a hazai és nemzetközi intellektuális diskurzusba (melynek a konzervatív érvek, gondolkodók és ideák is integráns részét képezik), mert ezek egyébként szakmai pályafutásuk során hasznukra lesznek, netán karrierutakat nyitnak meg előttük – hanem azért is, mert ez az ország anyagi tekintetben is legkedvezőbb feltételeket nyújtó, jelentős hazai és külföldi lefedettséggel bíró tehetséggyógyító hálózatához, azaz a Mathias Corvinus Collegiumhoz való hozzáférés ára.
- 4) Magyarországon nemcsak azért *éri meg* minél szorgalmasabban, minél többet és minél magasabb hozzáadott értéket előállítva dolgozni, mert a munka a létfenntartás alapja – hanem azért is, mert a segély megélhetési forrásként Magyarországon élhető alternatívát nem jelent, az állam ugyanakkor a több és értékesebb munkát nem bünteti magasabb adókulccsal.

Létrejött egyfajta ifjúkonzervativizmus

4 Kolossé 3,23: „És valamit tesztek, lélekből cselekedjétek, mint az Úrnak és nem embereknek”

5 Roger SCRUTON: *How to Think Seriously About the Planet*. Oxford U. P., Oxford–New York, 2012., különösen: 218.

6 Jeremiás 29,7: „És igyekezzetek a városnak jólétén, a melybe fogságra küldöttelek titeket, és könyörögjétek érette az Úrnak; mert annak jóléte lesz a ti jóléteketek.”

7 2Mózes 20,13–16: „Ne ölj. Ne paráználkodjál. Ne lopj. Ne tégy a te felebarátod ellen hamis tanúbizonyságot.”

8 Máté 5,32: „Én pedig azt mondom néktek: Valaki elbocsátja feleségét, paráznaság okán kívül, paráznává teszi azt; és a ki elbocsátott asszonyt veszen el, paráználkodik.”

9 Zsoltárok 127,3: „Ímé, az Úrnak öröksége, a fiak; az anyaméh gyümölcse: jutalom.”

10 Példabeszédek 22,7: „A gazdag a szegényeken uralkodik, és szolgálja a kölcsönvevő a kölcsönadónak.”

11 Példabeszédek 21,20: „Kivánatos kincs és kenet van a bölcsnek házában; a bolond ember pedig eltékozza azt.”

12 Példabeszédek 13,22: „A jó örökséget hágy unokáinak; a bűnösnek marháit pedig eltételek az igaz számára.”

A keresztény-konzervatív értékrend attribútumait – gyermekvállalás, egyházi iskola, fizikai és intellektuális munka – értékalapon felvállalni könnyebb Magyarországon, mint másutt; de ami talán még fontosabb: az anyagi ösztönzők miatt olyanok is felvállalják őket, akik értékalapon nem tennének így. Történik mindez úgy, hogy az átfogó családtámogatási intézkedések bevezetése előtti helyzetéhez képest most negatív diszkriminációt az állam senkivel szemben nem érvényesít, tehát a keresztény-konzervatív értékrend attribútumainak fel nem vállalása hátránnyal nem, felvállalásuk azonban előnnyel nagyon is jár.

ÉRTÉK ÉS ÉRDEK SZÉTVALASZTÁSA AZ ORSZÁG MAKROSZINTJÉN

Míg a magyar konzervativizmus az egyén–egyen kapcsolatok szintjén a keresztény-konzervatív értékrend és az anyagi érdek összekapcsolását vitte végbe és tökéletesítette az elmúlt tizenhárom év alatt, az ország–ország kapcsolatok szintjén épp e kettő egészségtelen, álságos és önsorsrontó összekapcsolódását számolta fel. Ez a leginkább a magyar választók magyar külpolitikával szemben támasztott elvárásain mérhető le, melynek legplasztikusabb illusztrációja a magyar választópolgárok szankciókkal kapcsolatos attitűdje.

Az Oroszországgal szembeni gazdasági és pénzügyi szankciók kérdése a legkiválóbb lakmuszpapír annak eldöntésére, hogy érték- vagy érdekalapú külpolitikát várnak-e el a választók egy kormánytól. Josep Borrell, az Európai Unió külügyi és biztonságpolitikai főképviseleje a *Meduza* orosz ellenzéki lapnak adott interjújában már 2022 márciusában világosan megfogalmazta, hogy az EU szankciói elsődlegesen szimbolikusak: „A szankciókkal egy magatartásra reagálunk. A szankció önmagában nem politika, hanem válasz valamire.”¹³

Azt, hogy a szankciók – hosszabb távú, az orosz gazdaság technológiai és fejlődési potenciálját érintő hatásokat leszámítva – kizárólag a szimbolikus térben értelmezhetők, a tények egyértelműen bizonyítják: egyrészt a mai napig tart a háború, másrészt az orosz gazdaság teljesítménye a szankciók hatására a Világbank adatai szerint 2022-ben

mindössze 2,1 százalékkal csökkent, 2023-ra pedig 0,2 százalékos recesszióval számol a nemzetközi pénzügyi szervezet az orosz bruttó nemzeti össztermék (GDP) tekintetében.¹⁴ A szankciók egyértelműen nem értek el olyan hatást, amely Európa számára kívánatos módon korlátozta volna Oroszország képességét az Ukrajna elleni hadviselésre, így egyetlen erényük a szimbolikus értékük maradt: az Oroszország ellen szankciókat bevezető országok a szankciók útján jelzik, hogy az Ukrajna elleni, nemzetközi jogot sértő agressziót elfogadhatatlannak tartják, és ezt nem hagyják szó nélkül. E tulajdonságuk – a gyakorlati haszontalanság és a szimbolikus érték egyvelege – miatt kitűnően lemérhető támogatottságukon az, hogy érték- vagy érdekalapú elvárásokat támaszt-e a lakosság hazája külpolitikájával szemben.

Ha a 2022–23 téli standard Eurobarométer-felmérés adatait vesszük alapul, abból kiviláglik: a magyar választópolgárok külpolitikai attitűdje erősen érdekalapú.¹⁵ A szankciók támogatottsága Magyarországon 56 százalékos; ez az EU-átlagnál 18, a V4-átlagnál pedig 10 százalékkal alacsonyabb. (Az Eurobarométer többi, Ukrajnával kapcsolatos kérdése – Ukrajna anyagi és katonai támogatása – kevésbé alkalmas lakmuszpapírnak az érték- és érdekalapú attitűd tekintetében, mert ezek érdekalapon legalább annyira támogathatók, mint amennyire ellenezhetőek; illetve fontos kiemelni, hogy kiváltképp Szlovákia esetében a szankciók elfogadottságát az országban elfojtottan jelen lévő orosz-párti attitűd is erősen befolyásolja. Magyarország kapcsán ez kevésbé merül fel,

keresztény-konzervatív értékalap

13 *Meduza* – Josep Borrell: „You should only blame the Russian government for the consequences of the sanctions”. Delegation of the European Union to the Russian Federation, 2022. március 4. <https://www.eeas.europa.eu/delegations/russia/meduza-josep-borrell-you-should-only-blame-russian-government-consequences_en>

14 *World Bank upgrades Russia's 2023 growth forecast to 0.2% contraction*. bne INTELLINEWS, 2023. április 7. <<https://www.intellinews.com/world-bank-upgrades-russia-s-2023-growth-forecast-to-0-2-contraction-275331/>>

15 Standard Eurobarometer 98 – Winter 2022–2023. <<https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2872>>

Családvédelem –
A német Keresztény Néppárt (Centrum) plakátja 1919-ben (Staatsgalerie Stuttgart)

a Századvég vonatkozó felméréséből például világosan kiderül, hogy a háború folytatásában érdekelt minden fél – Volodimir Zelenszkij ukrán, Vlagyimir Putyin orosz és Joe Biden amerikai elnök – elutasíthatósága hasonlóan magas, és Putyiné a legmagasabb.)¹⁶

Mindebből a magyar konzervatív külpolitika számára egészen más demokratikus peremfeltételek adódnak, mint más európai külpolitikák számára:

¹⁶ A magyarok többsége tüzszünetet és béketárgyalásokat sürget. Századvég.hu, 2022. október 27.

Konzervatív ellenkultúra
– Amerikai reklám 1951-ben
(Thayer Stroller advertisement)

míg Európa számos országában a kormányok lakossági nyomásra gazdaságilag irracionális, az ország érdekével nem magyarázható döntésekre kényszerülnek például az energetika területén, mivel a lakosság bizonyos energiaforrásokat értékalapon elfogadhatatlannak tekint, addig a magyar konzervatív választók – ezáltal a konzervatív külpolitikai vezetés – számára ez a kérdés értéksemlegessé vált. A magyarnál messze magasabb, 70 százalékos csehországi szankciópártiság példája mutatja, hogy erre a mutatóra hatással van az ország kormányzása is. A magyar konzervatív választók és a magyar konzervatív külpolitika formálói egymással szövetségben érdekvezéltek.

ANTIIMPERIALIZMUS

Érdekes az előbbieken idézett Századvég-kutatást más szemszögből is megvizsgálni, mégpedig a birodalmi–nemzeti törésvonal tekintetében. Vlagyimir Putyin 72 és Joe Biden 67 százalékos elutasíttottsága – melyhez érdemes hozzávenni Ursula von der Leyen európai bizottsági elnök 55 százalékos elutasíttottságát is – világosan felszínre hozza a választók többsége által vallott konzervatív ideológia sajátosan magyar birodalomellenes jellegét is.

A háború kontextusában ez a három vezető testesít meg birodalmi narratívákat. Vlagyimir Putyin és a „demilitarizáció és denacifikáció” köntösébe bújtatott orosz birodalmi narratíva lényege, hogy Oroszországot birodalmi mivolta feljogosítja Ukrajna nemzeti szuverenitásának semmibevételére, s bele-

szólást ad neki abba a nemzeti hatáskörbe tartozó kérdésbe, hogy Ukrajna gazdasági, politikai vagy katonai téren az euroatlanti szövetségbe léphet-e. Joe Biden „a szabályokon alapuló nemzetközi rend védelmének” álcázott amerikai birodalmi narratívája abban áll, hogy a háborúba – annak ellenére, hogy az Egyesült Államokat nem támadták meg, közvetlenül nem érintett fél – beavatkozva fegyveres erővel védi meg az Egyesült Államok évtizedeken át kikezdetlen előjogát: azt, hogy határmódosítás a világon kizárólag az USA jóváhagyásával történhet, s ilyen előjog rajta kívül senki másnak nem dukál, a világ első számú atomhatalmának, Oroszországnak sem. S a méret- és súlybeli különbségek ellenére a magyar konzervativizmus szemszögéből Ursula von der Leyen „Európa egységének” köntösébe bújtatott háborús narratívája is birodalmi: eltagadja az önálló nemzetállami külpolitika létjogosultságát, és a rendelkezésre álló adminisztratív eszközökkel igyekszik a számára kívánatos irányba állítani a tagállami, így a magyar külpolitikát.

E három szereplő elutasítottságából tehát a magyar konzervativizmus birodalmi előjogokat szkeptikusan szemlélő, a birodalmi megközelítést elutasító attitűdje is egyértelműen kiderül, s a Magyarországgal katonai szövetségben álló Egyesült Államok, a vele egyszerre katonai, gazdasági és politikai szövetségben álló Európai Unió, illetve a sem katonai, sem gazdasági, sem politikai értelemben nem szövetséges Oroszország birodalmi fellépésének egyidejű elutasítottsága világossá teszi: a magyar konzervativizmus nem az euroatlanti elkötelezettségben, hanem a birodalmakkal szembeni attitűdben különbözik valójában a többi európai politikai iskolától. A magyar konzervativizmus annak a birodalomnak sem nézi el a birodalmi arroganciát, amelynek közvetve vagy közvetlenül maga is tagja. Nem a(z akár valamelyest sajátjának mondható) birodalom, hanem a nemzet haszna, kára, érdeke szolgál tehát külpolitikai gondolkodásának iránytűjéül.

PERMANENS ANTIKOMMUNIZMUS

A közép-európai rendszerváltó politikai mozgalmak – melyek közül az MDF, a KDNP és a Fidesz kisebb-nagyobb mértékben, de ma is a kormányzó magyar konzervativizmus alkotóelemei – egy természetes demográfiai problémával is szembesülnek. Ez a probléma röviden úgy írható le, hogy a közép-európai átalakuló országokban a biológia vastörvényei minden évben egyre erőtlenebbé teszik az antikommunista érzületet: egyre több olyan honfitársunk hagyja itt e földi siralomvölgyet, akiknek a kommunizmus elnyomó, megnyomorító és életcsonkító gyakorlatairól személyes tapasztalata van. Ennél még súlyosabb probléma, hogy elfogyásukkal párhuzamosan gyengül a közép-európai országok antikommunista immunrendszere, vagyis azon képessége, hogy a nem bevallottan marxista-leninista politikai erők és mozgalmak programjaiban is képes legyen megtalálni a bolsevik szemléletű elemeket, s levonni ebből a szükséges politikai konzekvenciákat. Adott tehát a feladat a rendszerváltó politikai mozgalmak és azok örökösei számára: demográfiaállóvá kell tenni az antikommunizmust.

A magyar konzervatív mozgalom e tekintetben hasonló – és hasonlóan sikeres – pályát járt be, mint a lengyel konzervativizmus. E tevékenység lényegét a legélesebben a lengyel konzervativizmus legendás teoretikusa, Ryszard Legutko professzor fogalmazta meg, aki a krakkói Jagelló Egyetemen a mai napig tanít ókori filozófiát és politikaelméletet, emellett az Európai Konzervatívok és Reformerek (ECR) európai frakciójának társfrakcióvezetője. Legutko munkáiból kiviláglik az antikommunizmus demográfiaállóvá tételének három kulcsfontosságú feladata. Ezek a következők. 1) Az első fontos feladat a közép-európai kommunizmusok élő reprezentánsainak azonosítása és a velük szembeni, antikommunizmuson alapuló politikai küzdelem; nem ritkán akár az őket a politikai szalonba örömmel beengedő európai fősodor akarata ellenére is. „Az antikommunisták fenyegetést jelentettek a liberális demokráciára; az anti-antikommunisták viszont átmentek az új politikai realitás legfontosabb

” munkára és családalapításra épülő magyar koncepció

és legnehezebb beugróvizsgáján” – írja Legutko.¹⁷ A magyar konzervatív mozgalom levonta ebből a szükséges következtetést: a kommunizmus tovább élő reprezentánsait az antikommunista jobboldal legádázabb ellenségei között kell keresni. Ebből a feszültségből eredeztethető a magyar belpolitika legélelsebb törésvonala, a Fidesz–DK-törésvonal, illetve az, hogy az antikommunista Orbán Viktor és a posztkommunista Gyurcsány Ferenc kölcsönösen egymás legádázabb politikai ellenfelei. 2) A második fontos legutkói antikommunista pillér a józan ész: az az ideológia a kommunizmus mai reprezentánsa, amelyet hasonló viszony fűz a józan észhez (vagy, ha tetszik, a földi és emberi természethez), mint a kommunizmust magát. Legutko ezt egy igen plasztikus példán

keresztül illusztrálja. Szerinte a Szovjetunió örült törekvése Szibéria folyói folyásirányának visszafordítására, illetve a *woke* ideológia alternatív családmodellek felépítésére irányuló igyekezte egy és ugyanazon szándékot mutat, mely „a természet folyamatos fejlesztése, mely pusztán anyag, amely a kívánt formára önthető”.¹⁸ A magyar jobboldal demográfiaálló antikommunizmusának kulcsfontosságú eleme tehát a küzdelem az emberi természettel ellentétes viselkedésformák, így különösen a *gender*- és LMBTQ-ideológiák ellen. 3) A harmadik legutkói antikommunista pillér pedig a kommunisták és az antikommunisták igencsak eltérő megközelítése az emberi méltóság fogalma kapcsán. „Az, hogy az emberi lényeknek elidegeníthetetlen jogaik legyenek, logikátlan és rendkívül nehezen indokolható” – fogalmaz Legutko, aki szerint az emberi méltóság helyes értelmezése nem az alanyi jogú, kedvezményeket biztosító méltóság az Emberi jogok egyetemes nyilatkozatának szellemében, hanem a morális cselekvéssel kiérdemelt méltóság.¹⁹ Ezért az antikommunizmus része a jólét morális cselekvésre – munkára és családalapításra – alapuló magyar koncepciója is.

A kommunizmus módszertanát és gondolatiságát is felkaroló *woke* ideológiát a magyar és a lengyel politikának is sikerült a kommunizmussal kapcsolatosan személyes tapasztalatokkal nem rendelkező választók széles tömegeinek szemében megfeleltetnie a kommunizmussal, és ezáltal részeltetni a kommunizmus igen magas elutasítottságában.

ÖSSZEGZÉS

A tizenharmadik éve folyamatosan kormányzati felhatalmazással és egyre jelentősebb demokratikus legitimitációval rendelkező magyar konzervativizmust a rendszerváltás kori MDF, KDNP és Fidesz képviselte eszmék továbbfejlesztése, az azokon való folyamatos és elmélyült munka tette demográfiaállóvá. A kormányzás nem járt szellemi kiüresedéssel, sőt, és az újabb és újabb generációnak is tekinthető szellemi műhelyek létrejötte pedig garantálja a magyar konzervativizmus időállóságát, s azt, hogy akár a demokrácia természetes velejárlóját, az előbb-utóbb bekövetkező kormányváltást követően is érdemleges hatást fejthet ki a magyar közéletre.

A 2020-as évek magyar konzervativizmusa számára az érdek és az érték az ember mikroszintjén egyre inkább összekapcsolódik, az ország makroszintje tekintetében ugyanakkor megszűnik ez a természetellenes elvárás. A konzervatívok lojalitása elsődlegesen a nemzetnek szól, nem birodalmaknak, az antikommunista érzület pedig túlélte az 1990-es éveket – Magyarországon ugyanis felismertük, hogy sajnálatos módon így tett a bolsevizmus is. ■

¹⁷ Ryszard LEGUTKO: *The Demon in Democracy. Totalitarian Temptations in Free Societies*. Encounter Books, New York–London, 2016. 2.

¹⁸ *Uo.* 8.

¹⁹ *Uo.* 31–32.